TWEE HOOFDARTIKELEN
UIT DEN JAVA - BODE.

PERPUSTAKAAN
-MUSEUM PUSAT-
XXII:-
456.

Rp285,960

Item id: 0710207065

PERPUSTAKAAN NASIONAL RI.
Tanggal : 9 Maret 2012
No. Induk : 20122/PN-MUSEUM/'12
BIB - ID : 0060-4282 1960
Beli / Hadiah : Ex. Museum

TWEE HOOFDA

Naar aanle

De Redakteur
derlandsch-Indië
aan DE ENQUÊTE
oordeel van iem
noemd had „het
Wij hebben,
heid, die deze v
en onze meening
Wij stonden
voorbarig, verme
Nierstrasz —, on
langzamerhand
die zich met ons
Atjeh vereenigen
ven wij thans v
overblijven, die
beweeren, dat d
tocht, de geschie
Indië met een „
en dat door — of
nederlaag, veel
voor onze wapen
der en voorzicht
Ziedaar — al
opmerken — een
huldigden eered

[1] Overgedrukt uit

PERPUSTAKAAN NASIONAL

XXII
456

UITGAVE VAN H. M. VAN DORP & Co.

TWEE HOOFDARTIKELEN UIT DEN JAVA-BODE.

I

Naar aanleiding van de Enquête.[1]

De Redakteur van het *Algemeen Dagblad van Nederlandsch-Indië*, onlangs een hoofdartikel wijdende aan DE ENQUÊTE, begon met de herinnering aan het oordeel van iemand, die den oorlog met Atjeh genoemd had „het begin van het einde."

Wij hebben, van den aanvang af, in de bezorgdheid, die deze voorspelling had ingegeven, gedeeld, en onze meening onbewimpeld uitgesproken.

Wij stonden toen nagenoeg alleen. Wij heetten voorbarig, vermetel, kortzichtig en — even als de heer Nierstrasz —, onvaderlandslievend. Maar wij hebben langzamerhand het getal zien klimmen dergenen, die zich met onze afkeuring van de expeditie tegen Atjeh vereenigen, en zonder eenige grootspraak durven wij thans verzekeren, dat er slechts weinigen overblijven, die de stoutheid hebben van nog te beweeren, dat de door ons ondernomen veroveringstocht, de geschiedenis van Nederlands staatkunde in Indië met een „schitterende bladzijde" verrijkt heeft, en dat door — of in weerwil van — de door ons geleden nederlaag, veel door ons gewonnen, en groot ontzach voor onze wapenen, onze heerschappij, ons schrander en voorzichtig staatsbeleid, is ingeboezemd.

Ziedaar — al blijft het bedroevend het te moeten opmerken — een vrucht van den thans algemeen gehuldigden eeredienst van het succes!

[1] Overgedrukt uit den *Java-Bode* van Vrijdag 6 Juni, No. 131.

BAT. GENOOTSCHAP VAN KENW.

Stel, dat de Koning van Atjeh bij de eerste verschijning onzer oorlogschepen en troepen in zijne wateren, onmiddelijk het hoofd voor onze eischen gebogen, en de oppermacht van Nederland erkend hadde, er zoude niet, zoo als nu, onzekerheid bestaan, aan wien, aan den Gouverneur-Generaal Loudon of aan den Minister Fransen van de Putte, het Vaderland zijn erkentelijkheid voor zulk een schitterende uitkomst te betoonen had; een luid trompet- en bazuingeschal zou allerwege in Indië zijn aangeheven, om het onovertroffen doorzicht, de voortvarendheid, de wilskracht, den moed en het beleid te prijzen van den staatsman, wien zelfs het geluk tot slaaf geworden was; en ontelbaar ware de schaar geweest van hen, die bereid bevonden wierden zich op te werpen als herauten ter verkondiging van de grootheid van dien nieuwen Caesar, meer dan Daendels!, die zeggen kon: „NON *veni*, NIL *vidi*, attamen VICI! *ik kwam* NIET, *ik zag* NIETS, *toch* OVERWON *ik!*"

Nu echter de Fortuin voor dit maal haar gelaat van haar meest begunstigden lieveling schijnt te hebben afgewend, en zij liever verkozen heeft haar hulde te brengen aan het goed recht van het Rijk van Atjeh, aan de waakzaamheid en vastberadenheid van zijn vorst, en aan de vaderlandsliefde en onverschrokkenheid van zijn volk, houden zij, die anders geen woorden genoeg zouden gevonden hebben om hun bewondering uittedrukken zich schuil, en het zijn alleen de vrienden en hovelingen van den heer Loudon, die, niet willende gelooven, dat voor dezen eenige teleurstelling kan zijn weggelegd, en elken grond van veroordeeling voor hem wenschende af te snijden, zich thans beijveren den Minister Fransen van de Putte als den eenigen ontwerper van dezen mislukten veroveringstocht te doen kennen, en de geleden nederlaag op rekening te stellen van de bevelhebbers van land- en zeemacht.

Aan de spits dier vrienden en hovelingen stelt zich — evenwel met bedekt vizier — een krijgsman, die twintig jaren in de gelederen van het Indische Leger gediend heeft; een officier, die zegt „den grooten Indischen oorlog bij ondervinding te kennen", die, met allen ootmoed, zijn kennis noemt „de vrucht eener studie, die alle omstandigheden onzer krijgs-

geschiedenis met nauwgezette aandacht heeft onderzocht, vergeleken, gewikt, gewogen".

Voor de meesten is de Atjehsche oorlog nog een raadsel; hij nochthans verzekert bekend te zijn „met de geschiedenis onzer tegenwoordige Atjehsche aangelegenheden"; voor „de oningewijden" wil hij evenwel een punt opheffen van den sluier, die de aanleiding tot dezen oorlog nog voor ieder, maar niet voor hem, bedekt houdt, en hij verzekert tot in de kleinste bijzonderheden te weten, wat de Regeerings-Kommissaris uit Atjeh geschreven heeft, wat in de buitengewone vergaderingen van den Raad van Nederlandsch-Indië verhandeld is, wat de Kommandant der zeemacht aldaar gesproken, de Generaal-Majoor Verspijck aangemerkt, de Gouverneur-Generaal Loudon beslist heeft.

Aldus toegerust, neemt hij de taak op zich, een verdediging en lofrede voor den laatste te schrijven, het publiek voor de zinnelooze courantiers te waarschuwen. en belooft hij, het te zullen *bemoedigen*.

Een dagblad van Singapore heeft de vooronderstelling geopperd, dat die officier gezocht moest worden bij den staf van den Gouverneur-Generaal Loudon, en — waarom zouden wij het ontkennen? — het spel, in Indische dagbladen gedreven met den licht vertolkbaren naam van Rotsberg, het gewagen aldaar van officieuse en semi-officieele woordvoerders, leveren het bewijs, dat ook velen in Indië een Adjudant van den Gouverneur-Generaal Loudon als den schrijver beschouwen van het beruchte, en dien Landvoogd ten zeerste kompromitteerende artikel: *Bemoediging*, later als brochure uitgegeven, en nog dagelijks — tot aller bemoediging — door het *Algemeen Dagblad van Nederlandsch-Indië* aangekondigd.

Nog hebben wij moeite te gelooven, dat op een oogenblik, waarin de Gouverneur-Generaal Loudon er over dacht, een voor weinige weken opgetreden jeugdig dagbladschrijver, die hem een „beminnelijk manneke" genoemd, en de terugroeping der troepen uit Atjeh — uit een gevoel van vaderlandsliefde — in ongepaste bewoordingen gegispt had, uit zijn betrekking van advokaat en prokureur te ontzetten en hem uit Nederlandsch-Indië voor altijd te verwijderen, dat die zelfde Gouverneur-Generaal zou heb-

ben toegelaten, of geduld, dat een zijner adjudanten de Indische courantiers voor schaamteloozen en zinneloozen, voor schijnheiligen en bloodaards uitschold, hen met gejaagde katten vergeleek, en hen met zijn trillenden degen bedreigde.

Dit zou verre van beminnelijk zijn; dit zou niets hebben van de BESCHAAFDE VORMEN, waarop, ter prikkeling van het gevoel van eigenwaarde, de Gouverneur-Generaal Loudon verklaarde zoo hoogen prijs te stellen; dit zou weinig bevorderlijk wezen aan de — in ernstige tijden vooral — zoo begeerlijke kalmte der dagbladschrijvers!

En toch, wie anders dan een adjudant van den Gouverneur-Generaal, tevens Intendant van zijn hôtels, heeft gelegenheid, tijd en lust, bij het schrijven over een zoo gewichtige zaak als de oorlog tegen Atjeh, aan „welaangerichte tafels" te denken; wie anders dan een officier, dien de Gouverneur-Generaal tot zijn vertrouweling gemaakt, tot zijn pleitbezorger bevorderd, tot „zijn hoop en troost in benauwdheid" verheven heeft, is bevoegd of onbeschaamd genoeg om zoo veel regeerings-geheimen aan het licht te brengen; wie dan een daartoe door den Gouverneur-Generaal zelven geroepene, althans voorbereide, is in staat de briefwisseling, tusschen den Regeerings-Kommissaris uit Atjeh en den Gouverneur-Generaal gevoerd, te verklappen, en op zoo hoogen toon een afkeurend oordeel over den eersten, ter verontschuldiging van den laatsten, uit te spreken? Hoe anders dan in dienst — haast zeiden wij: op last of met voorkennis — van den Gouverneur-Generaal, kan een officier ongestraft blijven en schrijven:

„Toen dus de Kommissaris de bevelen, DIE HIJ ZELF TE GEVEN HAD, aan den Gouverneur-Generaal *vroeg*, maakte hij DAARMEDE elke andere beslissing dan een terugroeping, overeenkomstig het oordeel van den krijgsraad, VOLSTREKT ONMOGELIJK. Al TEEKENDE de Kommissaris de terugroeping NIET, hij DWONG toch tot de terugroeping, hij draagt IN ALLE OPZICHTEN de VOLLE verantwoordelijkheid van dezen maatregel. — Maar, *wij hebben het reeds gezegd*, die verantwoordelijkheid is gedekt door de VOLKOMEN NOODZAKELIJKHEID van den maatregel."

Te waarschijnlijker, dat een Adjudant van den Gouverneur-Generaal het opstel: BEMOEDIGING geschreven heeft, wordt het, zoodra men de overeenstemming opmerkt tusschen dat artikel, en de Dagorder van den Gouverneur-Generaal van Mei 1873, ter verwelkoming van de uit Atjeh teruggekeerde land- en zeemacht.

In beide stukken vindt men denzelfden gedachtengang, dezelfde redeneering, denzelfden stijl, dezelfde opheldering, ja ook dezelfde opgezwollen of — om een woord van den schrijver van BEMOEDIGING te bezigen — „dezelfde luidruchtige taal," met dezelfde bewoordingen. Ook het zelfde hinken op twee gedachten, hetzelfde gevoel der noodzakelijkheid om toe te geven aan de eischen der natuur, naast dezelfde onderdrukte zucht over den terugkeer der expeditie, dezelfde erkenning, dat er échec geleden, naast denzelfden roem, dat er veel gewonnen is. En bij en boven dat alles dezelfde allesbeheerschende grond- en hoofdgedachte, dat, wie ook, de Gouverneur-Generaal Loudon, in geen enkel opzicht voor één harer gevolgen kan worden verantwoordelijk gesteld.

De aandachtige lezer, die de Dagorder van den Gouverneur-Generaal van Mei 1873, en het couranten-artikel; BEMOEDIGING met elkander vergelijkt, komt tot de overtuiging, dat de een haar oorsprong en wortel heeft in het andere. Hij heeft zelfs moeite de meening van zich af te werpen, dat beide stukken uit *één pen* gevloeid zijn, en dat de steller der Dagorder onmogelijk haar aldus had kunnen inrichten, indien niet vooraf de schrijver van BEMOEDIGING zich gewend had aan het denkbeeld dat hij des Landvoogds hoop en troost was in benauwdheid, en rechtstreeks beneden dezen staande, als zoodanig bevoegd en geroepen was, de handelingen van den Kommandant van het leger, en van den Regeerings-Kommissaris voor de zaken van Atjeh, te veroordeelen.

Op één punt echter is er verschil tusschen het opstel: BEMOEDIGING, en de Dagorder van den Gouverneur-Generaal.

Waar de schrijver van het eerste, gelijk wij reeds boven zagen, klaagde, dat de Regeerings-Kommis-

saris, die als plaatsvervanger van den Gouverneur-Generaal en met diens gezach bekleed „handelen *kon* en *moest*," de bevelen, die hijzelf *had te geven*, aan den Gouverneur-Generaal *vroeg*, vermeldt de dagorder uitdrukkelijk, dat de Regeerings-Kommissaris *machtiging vroeg* om de expeditie te doen terugkeeren. Dat verzoek was zelfs met redenen omkleed. „Hij grondde," zoo luidt de dagorder, „zijn verzoek op het oordeel van uwen tijdelijk opgetreden bevelhebber, van den Kommandant uwer zeemacht en van uwen chef van den staf, die allen *eenparig de voortzetting van den oorlog onraadzaam verklaarden*."

Deze tegenstrijdigheid kunnen wij niet ontkennen, maar ook evenmin oplossen. Een halve kolom uit het opstel: BEMOEDIGING zou moeten wegvallen, en daarmede het voornaamste punt van des schrijvers verdediging, indien hij, zonder eenigen grond, den Regeerings-Kommissaris openlijk beschuldigd had van in verzuim geweest te zijn, van niet zelf te hebben durven beslissen, van zich achter den Gouverneur-Generaal verschuilende, dezen zelfs zijn licht te hebben onthouden. Maar aan den anderen kant mag niet worden aangenomen, dat de Gouverneur-Generaal, wiens eerste daad het was, op *waarheid* in de rapporten aan te dringen, in een Dagorder en in zijn, in de Nederlandsche *Staats-Courant* geplaatste, regeeringstelegrammen, van een gemotiveerd verzoek van den Regeerings-Kommissaris tot terugroeping der expeditie zou gewaagd hebben, *indien zoodanig* VERZOEK *niet werkelijk tot hem gekomen ware*.

Noch den schrijver van: BEMOEDIGING, noch den Gouverneur-Generaal een oogenblik van gebrek aan waarheidsliefde, in zoo hoogst gewichtige zaak, kunnende verdenken, moeten wij het er voor houden, dat men hier staat tegenover een proef, hoe, na langdurigen Indischen dienst, door velen de hoogste volkomenheid bereikt wordt der kunst, om een meening uit te spreken, die geen meening is, of die den weg of de vlucht tot een geheel tegenovergestelde meening gemakkelijk openhoudt.

Wij denken ons bij voorbeeld het geval, dat de Regeerings-Kommissaris, gelijk de telegrammen der *Staats-Courant* melden, eerst versterking van troe-

pen heeft aangevraagd, maar dat later door hem het proces-verbaal van den tot terugroeping der expeditie adviserenden krijgsraad, *zonder* eenige beschouwing zijnerzijds en enkel met het *verzoek om bevelen* zij toegezonden, dan is het zeer licht mogelijk dat de eerste meening van den Regeerings-Kommissaris, in zijn eigen oog, geen verandering onderging, maar toch ook zeer verklaarbaar, dat de Gouverneur-Generaal niet anders dacht, dan dat de Regeerings-Kommissaris, door de enkele toezending van het proces-verbaal des Krijgsraads, zich aan het door dezen uitgesproken gevoelen wenschte aan te sluiten, en dus zijn eigen vroeger voorstel introk. Ware de terugroeping der expeditie toch in de oogen van den Regeerings-Kommissaris een onzinnigheid geweest, hij zoude het proces-verbaal niet hebben BEHOEVEN *door te zenden* of den Gouverneur-Generaal daarvan kennis gevende, op de inwilliging van zijn voorstel tot het aanbrengen van nieuwe versterking MET DUBBELE KRACHT hebben aangedrongen. *Onverantwoordelijk* zoude het geweest zijn, als vertegenwoordiger van den Gouverneur-Generaal en als oog- en oorgetuige, de voortzetting der expeditie *noodig* te achten, en niettemin door een dubbelzinnig spreken of zwijgen voor den Gouverneur-Generaal de mogelijkheid te scheppen van aan zijne ondersteuning van het medegedeelde tegenstrijdige gevoelen des Krijgsraads te gelooven.

Maar, zoo verzekert de bemoedigende Officier, de verantwoordelijkheid van den Regeerings-Kommissaris is gedekt *„door de volkomen noodzakelijkheid* van den maatregel" der terugroeping.

Dat zegt ook de Dagorder. „De oorlog op 's vijands grondgebied, zonder verzekerde kommunikatie met uw operatie-basis, de reede, was *onmogelijk*. Ik heb u dus *moeten* terugroepen. . . . . wij hebben *moeten* toegeven aan de *eischen der natuur*."

Hierin is zij geheel gelijkluidend met het geschrift *Bemoediging*. Daarin heet het, in niet minder stellige bewoordingen:

„Deze omstandigheid" (het invallen van den westmousson) is RUIM voldoende, om, *zonder verder onderzoek*, de uitspraak van onze expeditionaire krijgsmacht te ONDERSCHRIJVEN."

„Een krijgsmacht kan met geen mogelijkheid in den oorlog, op 's vijands grondgebied, werkzaam zijn, als zij geen geregelde gemeenschap heeft met haar operatie-basis."

„De operatie-basis van onze expeditie tegen Atjeh is de reede. De westmousson *dreigde* ons daarvan af te snijden, en had haar *zeker* werk reeds begonnen. Ons *schoot* niet *anders* over, dan TERUG TE TREKKEN, SPOEDIG, HAASTIG terug te trekken."

„De dagbladen, die voortzetting van den oorlog vragen, vragen een totale, en nutteloozе opoffering van onze expeditionaire krijgsmacht. ZIJ HEBBEN ZICH TE SCHAMEN."

Het schijnt, dat de Gouverneur-Generaal in deze uitspraken van den schrijver niet die bemoediging gevonden heeft, welke deze laatste er voor het publiek in had willen leggen.

Immers op het zelfde oogenblik nagenoeg, waarin de expeditionaire krijgsmacht uit de Dagorder vernam, dat zij roemrijk wederkeerde en groot ontzach had ingeboezemd, kreeg zij, na haar aankomst ter reede van Batavia, bevel van niet te ontschepen, en werden aan al de hoofdofficieren die aan den tocht hadden deelgenomen, met uitzondering van den Kolonel van Daalen, op last van den Gouverneur-Generaal, onder datum 6 Mei, drie vragen voorgelegd, in hoofdzaak de strekking hebbende, om de Regeering van de noodzakelijkheid tot staking van eenen door haar reeds *onmogelijk* genoemden oorlog te overtuigen.

Het wordt ten stelligste tegengesproken, dat eenig voorstel van de Kommandanten van land- en zeemacht, tot het stellen van die vragen aanleiding gegeven heeft.

De Gouverneur-Generaal, die uit eigen beweging, zonder eenige bekende officieele aanleiding, en misschien in zijn hoedanigheid van opperbevelhebber der land- en zeemacht in Nederlandsch-Indië, dit verhoor op vraagpunten, met voorbijgang en ter zijde stelling van den chef der expeditie, beval, heeft zeker voorbijgezien, dat de handhaving eener *trapswijze ondergeschiktheid* een eerste grondslag van krijgstucht en de begeerte des Konings is, uitgedrukt in art. 1 van het Reglement op den inwendigen dienst. Het

schijnt ons ten hoogste bedenkelijk, dat de Gouverneur-Generaal, het gevoelen wenschende te vernemen van officieren, die er vele anderen boven zich hebben, de regels niet in acht neemt, die eenmaal de militaire hierarchie daaromtrent heeft ingevoerd. Vooral dan, wanneer het geldt een geëindigde expeditie, en een nieuwe expeditie in het verschiet ligt, is het noodig, dat geen gelegenheid gegeven worde tot persoonlijke wraakoefening, dat geen drijven ter bevrediging van lage eerzucht of ter verwerving van hoogere gunst worden opgewekt, en dat, overeenkomstig art. 3 van het Reglement van Krijgstucht, onder hen, die ter verdediging van de eer des vaderlands, als één man tegenover den vijand behooren te staan, de beste eensgezindheid aangekweekt en de ontwikkeling van alle partijschap vermeden worde.

Tot het stellen van de aan alle hoofdofficieren voorgelegde vraagpunten had, naar onze bescheiden meening, de Gouverneur-Generaal te minder behooren overtegaan, omdat deze daad een stilzwijgende veroordeeling in zich sloot van den chef der expeditie, in elk geval een openlijke opzegging was van het in hem gestelde vertrouwen. Had de Gouverneur-Generaal daartoe reden, had hij daartoe recht, zoo lang die chef zijn verslagen nog niet had ingediend, en de bevelhebbers der land- en zeemacht in Nederlandsch-Indië nog verstoken gebleven waren van de gelegenheid, om hun beschouwingen daaromtrent aan den Gouverneur-Generaal mede te deelen?

Wij doen niets meer dan vragen en vooronderstellen. Wellicht is de schrijver van BEMOEDIGING door zijn langdurige en ernstige studiën in staat, ons op menig voorbeeld in de wereld-krijgsgeschiedenis te wijzen, tot staving dat het een eisch is ter strenge handhaving van militaire tucht in een oorlog, en een uitnemend middel ter bevordering van orde en regel bij een leger, dat de ondergeschikten, man voor man, tegen hun bevelvoerders worden in verhoor genomen.

Nu het blijkt, dat de Gouverneur-Generaal licht verlangd heeft omtrent een meening, waarover de dagbladschrijvers, die haar allereerst uitspraken, volgens den schrijver van BEMOEDIGING, zich te

schamen hadden, zegge deze echter niet langer, dat zij *onzin* en *wartaal* schrijven.

Hij schelde hen ook niet weder: kleinmoedigen en bloodaards.

Dankbaar blijven wij hem echter voor de herinnering aan Nederlands grooten vlootvoogd de Ruyter. Ach! ook deze edele held — en waarom zouden wij, dagbladschrijvers, al kwame het verwijt ook van een adjudant van den Gouverneur-Generaal, ja van den Gouverneur-Generaal zelven, dan klagen? — ook de Ruyter moest, vóór dat hij den tocht naar Sicilië ondernam, waarbij hij zijn leven eindigde, van een lid van een kollegie ter admiraliteit de opmerking vernemen: „ik denk niet, mijnheer, dat gij nu in uwe oude dagen begint bevreesd te worden en den moed laat vallen." En wat was het fiere, ook in onze dagen nog behartigenswaardige antwoord van de Ruyter, die, lijdende onder allerlei kwalen, bovendien begreep dat zijn vloot niet tegen die van den Franschen admiraal Du Quesne bestand was?

„Neen", zeide hij, „ik begin den moed niet te laten vallen. Ik heb mijn leven veil voor den Staat: MAAR IK BEN VERWONDERD, EN 'T IS MIJ LEED, DAT DE HEEREN DE VLAG VAN DEN STAAT ZOO VEIL HEBBEN EN WAGEN."

Bij die gelegenheid gaf de Ruyter ook aan een ander, die hem verzocht van toch, in weerwil van zijn bedenkingen tegen de onvoldoende scheepsmacht, ter zee te gaan, ten antwoord: „De Heeren hebben mij niet te VERZOEKEN, maar te GEBIEDEN, en al wierd mij bevolen 's lands vlag op een enkel schip te voeren, ik zou daarmede ter zee gaan. *Waar de Heeren Staten hun vlag betrouwen, zal ik mijn leven wagen.*"

Deze gevoelens, die den echten krijgsman en den trouwen staatsburger kenschetsen, meenen wij, bezielen ook de Indische land- en zeemacht en haar bevelhebbers. De oorlog met Atjeh heeft daarvan op nieuw menig bewijs geleverd. De Regeering zorge, dat zij die gevoelens verder aankweeke en onderhoude, en wachte zich voor maatregelen, welke die kunnen uitdooven.

Bij alles, wat zij doe, blijve zij het vooral in gedachtenis houden dat, zoo zij ook al, zonder eenig voorafgaand onderzoek en verkenning, zonder eenige

degelijke en betrouwbare kennis van land en volk, in al te groote overijling, den veroveringstocht tegen Atjeh mocht bevolen hebben, de staking daarvan door *haar*, en door *haar alléén*, GEBODEN IS, *nadat* de bevelhebbers, in wie zij haar vertrouwen gesteld had, ter plaatse zelve omtrent alle omstandigheden ingelicht, onder het oog van den Vice-President van den Raad van Nederlandsch-Indië, tevens plaatsbekleeder van den Gouverneur-Generaal, en in het besef, dat elk roekeloos waagstuk niet slechts voor hen zijn straf, maar ook voor het leger en de Nederlandsche heerschappij, de noodlottigste gevolgen zou moeten medebrengen, de voortzetting daarvan eenparig hadden ontraden; iets, waartoe minstens een groote zedelijke moed behoort.

Al moge dan eenig beoefenaar der wereld-krijgsgeschiedenis, die evenwel nog niet geleerd heeft, dat vleitaal en grootspraak den krijgsman niet minder dan ieder ander ontsieren, bij wel aangerichte tafel en met trillenden degen, den Gouverneur-Generaal pogen te overtuigen, dat deze te groot is om mis te grijpen en een nederlaag te lijden, of zich verbeelden, da elke inlandsche vijand bij zijn aanblik moet wijken, en het rijk van Atjeh moet vallen, zoodra hij slechts het leger mag aanvoeren, een wijze en rechtvaardige Regeering zal de gevaarlijke inblazingen van zulk eenen weten ter zijde te leggen en, liever dan daaraan de orde en eendracht onder het leger op te offeren, tot de erkenning komen, dat de bron van alle teleurstelling, door haar ondervonden, niet mag gezocht worden in den onwil, de traagheid en de ontrouw harer krijgsmacht, of harer bevelhebbers, daar die teleurstelling geen anderen grond heeft dan den MET GROOTEN OVERMOED, MET WEINIG DOORZICHT EN MET NOG MINDER RECHT ONDERNOMEN VEROVERINGSTOCHT TEGEN ATJEH ZELVEN.

II

DE ENQUÊTE.[1]

In ons hoofdartikel van gisteren wezen wij op het alom bekende en door velen besproken feit, dat, met voorbijgang en ter zijde stelling van den chef der expeditie, aan de onderbevelhebbers — in het geheim — vragen zijn gesteld, de strekking hebbende om een oordeel van minderen uit te lokken over de handelingen van den meerdere.

Men vermoedt dat de Regeering, uit de daarop verkregen antwoorden, de overtuiging wenschte te putten der noodzakelijkheid tot staking van een door haar reeds *onmogelijk* genoemden oorlog, of daarin gronden hoopte te vinden om de geleden nederlaag op rekening te kunnen stellen der bevelhebbers van land- en zeemacht.

Wij wezen er ook op dat, naar onze bescheiden meening, de G. G. tot het stellen der vraagpunten te minder had behooren over te gaan, omdat deze daad een zilzwijgende veroordeeling in zich sloot van den chef der expeditie, en in elk geval een openlijke opzegging was van het in hem gestelde vertrouwen, en dat het ons ten hoogste bedenkelijk toeschijnt, wanneer de G. G., het gevoelen van mindere officieren wenschende te vernemen, de regels niet in acht neemt, die eenmaal de militaire hierarchie daaromtrent heeft ingevoerd.

Merkten wij daarbij reeds op, dat vooral dan, wanneer het geldt een geëindigde expeditie en een nieuwe in het verschiet ligt, het noodig is dat geen gelegenheid gegeven worde tot persoonlijke wraakoefening, dat geen driften ter bevrediging van lage eerzucht of ter verwerving van hooger gunst worden opgewekt, en dat, overeenkomstig de in de militaire wetten omschreven begeerte des Konings, onder hen,

[1] Overgedrukt uit den *Java-Bode* van Zaterdag 7 Juni, No. 132.

PERPUSTAKAAN NASIONAL

die als één man tegenover den vijand behooren te staan, de beste eensgezindheid worde aangekweekt en de ontwikkeling van partijschap vermeden ; — niet minder is het, vooral onder zoodanige omstandigheden, noodig, dat geen handelingen worden gepleegd, welke het vertrouwen van de chefs in zich zelf, en in de beoordeeling hunner verrichtingen door de Regeering kunne verzwakken.

Het komt ons voor, dat ook deze laatste noodzakelijkheid, door de Regeering is over het hoofd gezien.

Want was het stellen der vragen geschikt om het vertrouwen en den eerbied der minderen tegenover de meerderen te knakken, — een *tweede* stap is gedaan, die het zelfvertrouwen bij aanvoerders van krijgsoperatiën, en het vertrouwen in de *degelijke* en *rechtvaardige* wijze van beoordeeling, welke zij na afloop der krijgsverrichtingen te verwachten hebben, in de hoogste mate dreigt te schokken.

Immers toen de antwoorden op de door den Gouverneur-Generaal gestelde vragen geen genoegzame gronden schenen op te leveren tot openlijke vervolging en veroordeeling, is een kommissie benoemd om den loop der zaken betreffende de expeditie te onderzoeken, van af het begin harer samenstelling tot haar terugkomst te Batavia.

Deze kommissie heeft tot President een niet-militair, en is verder samengesteld uit gepensioneerde of gewezen officieren van de zee- en landmacht, jonger in rang en anciënniteit dan de gewezen legerkommandant, en voor het grootste gedeelte zelfs ook jonger dan de Kolonels Van Daalen, Koopman en Egter van Wissekerke, over wier handelingen, zoo wel als over die van den vorigen legerbevelhebber, den Luitenant-Generaal Kroesen, haar onderzoek zich schijnt te moeten uitstrekken.

Tot het onderzoek is besloten, op nieuw zonder den — intusschen alhier teruggekeerden — bevelhebber der expeditie vooraf te hooren, en zelfs zonder op diens rapporten te wachten.

Of de Regeerings-Kommissaris, wiens adviezen toch wel niet door den Gouverneur-Generaal zullen worden versmaad, daartoe het voorstel gedaan heeft, is ons te eenenmale onbekend.

Aan geruchten en mededeelingen uit bronnen die geheimgehouden, misschien niet allen geavoueerd kunnen worden, en aan verklaringen van een enkel hoofdofficier, die aan de expeditie heeft deelgenomen, schijnt voorloopig meer waarde gehecht te worden dan aan de rapporten van den bevelhebber.

Men heeft het zelfs overbodig geoordeeld jegens hem de vormen in acht te nemen, die in alle omstandigheden, zelfs tegenover van misdrijf verdachten, niet mogen worden verwaarloosd.

Men heeft in het uitschrijven van de vragen en in het samenstellen van de kommissie van enquête een ongewonen spoed betracht, die, in verband met de houding en het stelselmatig stilzwijgen jegens den bevelhebber der expeditie in acht genomen, aanleiding heeft gegeven tot weinig vleiende gevolgtrekkingen.

Er bestaan bijzondere omstandigheden, die ons weêrhouden van vooralsnog verder te gaan dan het konstateeren van bovenstaande feiten, maar wij mogen in een zaak, die nu zoo velen bezig houdt, het stilzwijgen niet geheel bewaren.

Voor zooveel, volgens den schrijver van *Bemoediging*, de waarde van maatregelen steeds naar hun populariteit moet worden beoordeeld — daarom betoogde hij ook, dat de oorlog met Atjeh aanspraak had op populariteit — mogen wij niet verzwijgen, dat de bevolen enquête bij militairen en burgers zeer inpopulair is, niet alleen wegens den ijver, waarmede die schrijver eerst de *noodzakelijkheid* van het *spoedig* en *haastig terugtrekken* der expeditionaire krijgsmacht heeft verdedigd, maar ook wegens de geheimhouding van de gronden en wegens de wijze waarop de enquête wordt ingesteld, en niet minder ten gevolge van de in het duister tegen chefs gerichte handelingen, welke haar vooraf zijn gegaan.

Van den beginne af hebben wij ons voor een onderzoek verklaard.

De op de meest grievende en krenkende wijze behandelde, en in het geheim beschuldigde hoofdofficieren zouden het ongetwijfeld zelf verlangd hebben.

Maar wij wenschten een onderzoek, bevolen in kalme bedaardheid en met volkomen besef van het gewicht daarvan voor de toekomst van het leger, ingesteld,

na voorafgaande kennismaking met den inhoud der rapporten en op gronden die in geen enkel opzicht het daglicht behoeven te schuwen, die den toets kunnen doorstaan van de nauwkeurigste ontleding, van de scherpste kritiek.

Wij wenschten een nauwkeurig, oordeelkundig onderzoek, door anderen, door deskundigen, door wegens hunnen militairen rang volkomen bevoegden.

Ook wij zijn van oordeel dat de roem van het leger niet kan worden verhoogd door het bewimpelen of bemantelen van onkunde, zwakheid of laf hartigheid, en dat het plicht is ook die in het daglicht te stellen, ze onschadelijk te maken óf te bestraffen.

Met ons zullen maar weinigen verwacht hebben, dat een enquête zou worden ingesteld, op de grondslagen en op den voet van het nu gelaste onderzoek.

Was de oorlog tegen Atjeh niet populair, de wijze waarop men gemeend heeft den, na het sneuvelen van den generaal Köhler opgetreden chef der expeditie te behandelen, en het — op de wijze als nu plaats heeft — in de zaak betrekken van den vorigen kommandant van het leger, zijn het in niet mindere mate.

Tot het konstateeren van de aangehaalde feiten dachten wij ons voorloopig te bepalen, toen bekend werd dat een der leden van de Kommissie, na aan een paar harer zittingen deel genomen te hebben, gemeend heeft zich aan haar verdere werkzaamheden te moeten onttrekken.

Het waarnemend lid der algemeene rekenkamer, de kolonel Kroesen, heeft zijn ontslag als lid der kommissie van enquête verzocht en verkregen, en is vervangen door den heer Edeling, oud-officier der Nederlandsch Marine.

De redenen, die den Kolonel Kroesen hebben genoopt zich terug te trekken, hebben, naar het schijnt, nog maar weinig bekendheid verkregen; maar zijn uittreden, na eenmaal in de kommissie zitting te hebben genomen, mag geacht worden niet zonder beteekenis te wezen.

Velen willen daarin het bewijs zoeken, dat de

enquête hoofdzakelijk gericht blijkt te zijn tegen den vorigen kommandant van het leger, broeder van den Kolonel, anderen zien er in, dat de oorsprong en de richting van het onderzoek bij hem bezwaren hebben doen rijzen.

Ons geeft het aftreden van den Kolonel als lid der kommissie aanleiding om er op te wijzen, dat de vorige Leger-kommandant, door de thans ingestelde enquête — zij het dan ook op bedekte, maar niet te min voor iedereen hoogst duidelijke wijze — beticht wordt de expeditie onvoldoende samengesteld en uitgerust te hebben, en dat hij — *de facto* — in staat van beschuldiging is gesteld.

En indien wij hierop wijzen, dan is het vooral om de betamelijkheid te doen uitkomen van dien generaal daaromtrent niet onkundig te laten, hem de redenen mede te deelen die daartoe deden overgaan, en hem in de gelegenheid te stellen de kommissie met zijn handelingen bekend te maken en haar daaromtrent voor te lichten.

Dat thans een einde kome aan onbepaalde, bedekte en geheime beschuldigingen tegen chefs.

Dat een einde kome aan het buiten de Chefs om ondervragen van ondergeschikten of minderen.

Dat men de tegen militaire autoriteiten bestaande grieven *formuleere*, en die aan hen *in de eerste plaats* mededeele.

Het belang van te reeds diep gekrenkte eer der betrokken personen, het belang van het Indisch leger, van de krijgstucht, van het aan alle kanten bedreigde prestige der Chefs, het belang van Indië en van Nederland, vorderen het.

Snelpersdruk H. M. van Dorp & Co. te Batavia.

…zakelijk gericht blijkt te zijn tegen …
…andant van het leger, broeder van …
…ren zien er in, dat de oorsprong …
… het onderzoek bij hem bezwaren …
…n.

het aftreden van den Kolonel als …
aanleiding om er op te wijzen, dat …
ommandant, door de thans ingeslo…
het dan ook op bedekte, maar niet …
reen hoogst duidelijke wijze — …
expeditie onvoldoende samengesteld …
hebben, en dat hij — *de feiten* — …
schuldiging is gestaafd.

hierop wijzen, dan is het vooral om …
d te doen uitkomen van dien gees…
niet onkundig te laten, hem de redo…
die daartoe deden overgaan, en aan …
te stellen de kommissie met wij…
ad te maken en haar daaromtrent …

inde kome aan onbepaalde, bedekte …
ldigingen tegen chefs.
kome aan het buiten de Chefs om …
ondergeschikten of minderen.
gen militaire autoriteiten bestaande …
, en die aan hen *in de eerste plaats* …

reeds diep gekrenkte eer der …
n, het belang van het Indisch …
gstucht, van het aan alle kanten …
der Chefs, het belang van Indië …
vorderen het.

M. van Dorp & Co. te Batavia.

PERPUSTAKAAN NASIONAL